

ALLE LEERLINGEN MEERTALIG!

Deze tekst¹ bevat achtergrondinformatie bij de tekst [‘wegwijzer voor vreemdetalenaanbod in de basisschool’](#).

1 Inleiding

1.1 Wat is meertaligheid?

‘Individueen worden meertalig genoemd als ze de competentie hebben om meer dan één taal te begrijpen en produceren (dat kan op verschillende niveaus, dus niet alle talen hoeven even sterk verworven te zijn), of als zij van meer talen geregeld gebruikmaken.’ (Van den Branden, 2010)

We vullen meertaligheid ruim in. Zo krijgen bijvoorbeeld gebarentaal en ook dialect een plaats binnen ons verhaal van meertaligheid.

1.2 Alle leerlingen meertalig!

De huidige wereld met zijn toenemende internationale contacten en de zich uitbreidende mogelijkheden om te communiceren via nieuwe media houdt in dat het steeds belangrijker wordt om meer talen te begrijpen en te gebruiken. Voor veel leerlingen is de aanwezigheid van meer dan één taal in hun leven een evidentie.

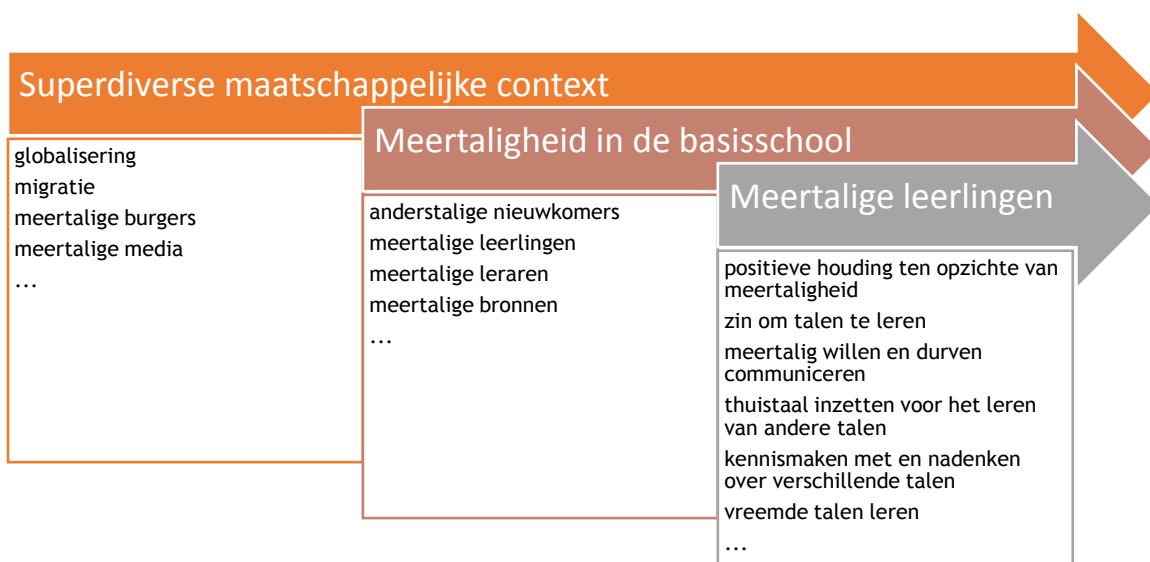
In alle basisscholen is meertaligheid aanwezig: sommige scholen hebben veel meertalige leerlingen, maar ook scholen met een overwegend Nederlandstalige leerlingenpopulatie kunnen niet om meertaligheid heen. De bronnen die leerlingen inspireren en informeren, bevatten steeds vaker andere talen dan het Nederlands. Leerlingen kijken naar Engelstalige filmpjes op YouTube, ze luisteren naar muziekgroepen uit IJsland en de Verenigde Staten, ze sms'en afkortingen van vreemde uitdrukkingen naar elkaar, ze nemen deel aan uitwisselingsprojecten met Poolse leerlingen of ondersteunen een goed doel in Afrika ... Een basisschool die met haar leerlingen betekenisvol werkt, maakt gebruik van die meertalige context om een krachtige leeromgeving te creëren.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen streeft ernaar dat alle leerlingen in die veeltalige omgeving meertalig kunnen functioneren. Sommige leerlingen krijgen al een stevige meertalige bagage mee

¹ De tekst kwam tot stand na brede consultatie en Vlaanderenbreed overleg. Daarbij werd de methodiek van de overlappende consensus gebruikt.

van thuis, andere maken vooral op school kennis met vreemde talen. Alle voorkennis van leerlingen kan worden ingezet om hun meertaligheid uit te breiden.

Het basisonderwijs heeft een belangrijke rol in de realisatie van het levenslang leren van talen. Op jonge leeftijd ontwikkelen kinderen gemakkelijk een positieve attitude ten opzichte van andere talen en andere culturen, een attitude die ook de basis vormt voor het leren van talen op latere leeftijd.

Dat scholen oefenplaatsen zijn voor een (samen)leven in een wereld die door diversiteit gekenmerkt is, beoogt ook de katholieke dialogeschool: kritisch-creatief leren omgaan met wat eigen en wat anders is, met wat verbindt en wat onderscheidt, mensen in staat stellen bij te dragen aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving.²

1.3 *Zin in leren! Zin in leven!* en meertaligheid

Het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* ondersteunt leraren om leerlingen tot meertalige burgers te laten opgroeien en in een veeltalige maatschappij te leren functioneren. Dat maken we duidelijk in het ordeningskader door:

- Nederlands, Frans en andere vreemde talen samen onder te brengen in één ontwikkelveld en zo het verband duidelijk te maken;

Taalontwikkeling

Ik verken talen en talige diversiteit om me heen.

Ik zet mijn talige vaardigheden steeds efficiënter in om betekenisvolle situaties met taal aan te pakken.

² Bron: Visietekst Katholiek Dialogeschool (2015)

- Binnen het ontwikkelthema ‘Taalbeschouwing Nederlands’ ruimte te maken voor het beschouwen van vele talen en taalvariëteiten;

+ Met hulp van de leerkracht of met ondersteuning van een schema de doeltreffendheid van eigen taalgebruik en taalgebruik van anderen in betekenisvolle situaties onderzoeken aan de hand van de vragen van het communicatiemodel

+ Bij het nadenken over de doeltreffendheid van taalgebruik volgende termen gebruiken:

- zender
- boodschap
- ontvanger
- bedoeling
- situatie
- dialect, standaardtaal
- moedertaal of thuistaal, vreemde taal
- Nederlands, Frans, Duits, Engels

- Een ontwikkelthema talige grondhouding op te nemen.

Talige grondhouding

Ik sta open voor talen en talige diversiteit. Ik durf en wil me zo goed mogelijk (meer)talig uitdrukken.

In de beschrijving van dat ontwikkelthema lees je: ‘Dit ontwikkelthema beschrijft attitudes die te maken hebben met taalontwikkeling Nederlands en met taalontwikkeling vreemde talen. Taalattitudes zijn houdingen, emoties en motivaties die leerlingen opbouwen ten opzichte van taal (Van den Branden, 2010). Ze spelen een cruciale rol bij het leren van taal. Een taal leer je immers door met taal aan de slag te gaan. Leerlingen moeten, met andere woorden, plezier beleven aan taal, bereid zijn om taal te gebruiken en erover na te denken. We verwachten dat ze respectvol en open met elkaar communiceren en dat ze een positieve attitude ten aanzien van meertaligheid ontwikkelen.’

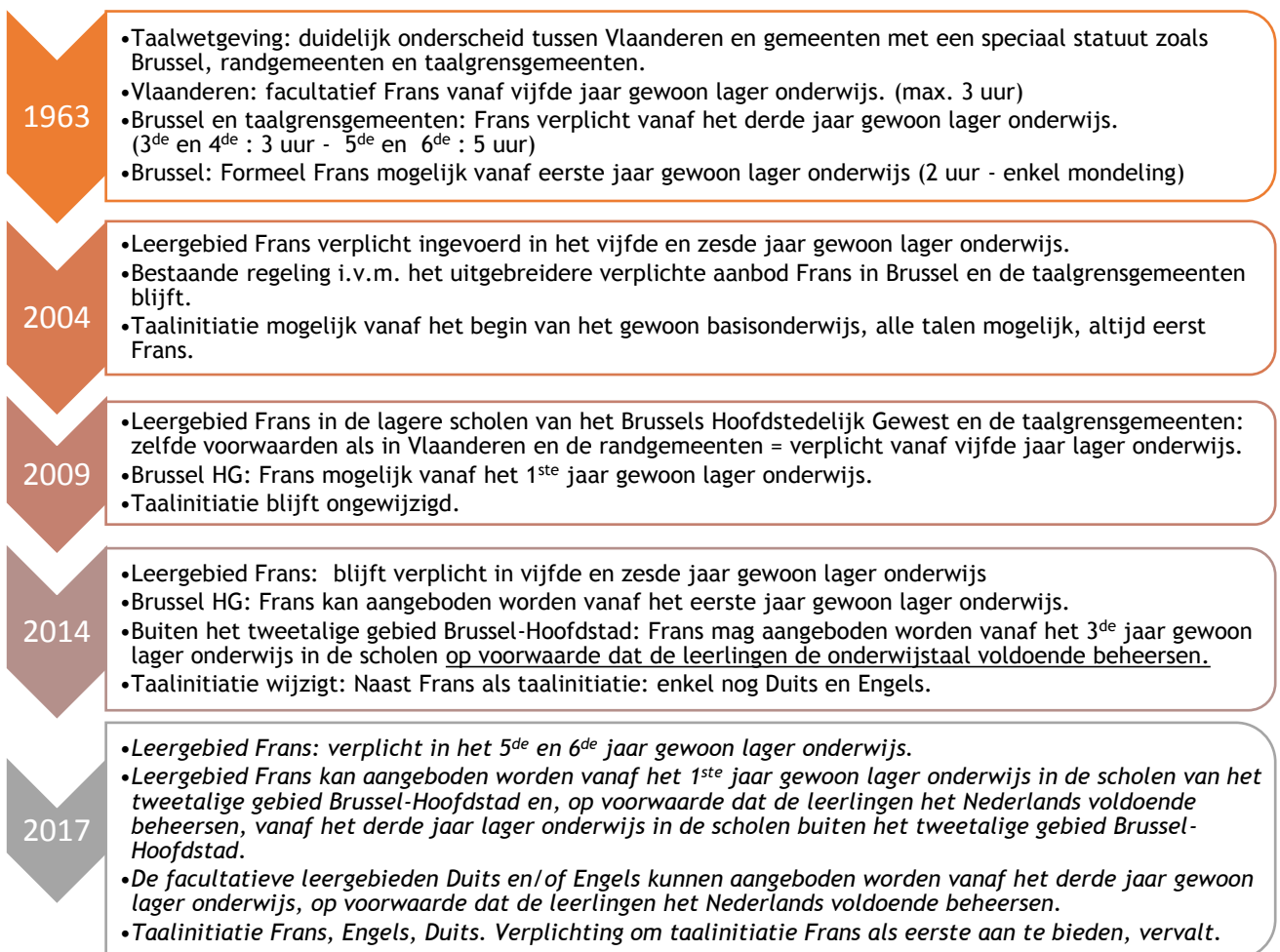
De attitudes in dit ontwikkelthema ontwikkelen leerlingen vaak in combinatie met doelen uit de andere ontwikkelthema’s van dit ontwikkelveld. Talensensibilisering en taalinitiatie zijn activiteiten die specifiek inzetten op die attitudes.’

1.4 Situatieschets van het beleid voor de omgang met meertaligheid

De overheid speelde op de maatschappelijke veranderingen in door enerzijds sterk in te zetten op de beheersing van het Nederlands, anderzijds door haar beleid rond vreemdetalenonderwijs aan te passen.

Op de volgende bladzijde vind je een overzicht van de wijzigingen op het vlak van taalinitiatie en formeel vreemdetalenonderwijs. De stroomversnellingen waarin de wijzigingen werden doorgevoerd geven het belang van het debat rond meertaligheid aan.

We stellen vast dat er een zeer beperkte plaats is voor thuishalen (behalve Frans, Engels of Duits). Door de huidige aanpassingen wordt taalinitiatie tot de landstalen en Engels beperkt.

2 Schooleigen talenbeleid³: uitgangspunt voor beleid rond meertaligheid

2.1 Inspelen op de context: een schooleigen talenbeleid

Talenbeleid voeren is een complex proces dat vertrekt vanuit het geloof in groeikansen van leerlingen en leraren. Het wordt aangedreven door verschillende inhouden, zoals taalonderwijs, omgaan met meertaligheid, talensensibilisering, taalinitiatie, taal als instructietaal, taal in de interne en externe communicatie. Het talenbeleid wordt procesmatig gedreven door wisselwerkingen tussen individuele acties en teamgebeuren, middellange en lange termijn-processen, tussen visieontwikkeling en concrete acties ... Het vraagt een volgehouden dynamiek van plannen, overleggen, uitvoeren, reflecteren en bijsturen. In die zin is het nooit af. Talenbeleid is een uniek proces, omdat het vertrekt vanuit en terugkeert naar de eigenheid van een school. Het talenbeleid is schoolspecifiek en contextgebonden. Het is een voortdurende zoektocht van wat op school werkt, wat effect op de leerlingen heeft en hoe in te spelen op veranderingen die zich onderweg voordoen⁴.

Een talenbeleid voeren impliceert 'een structurele en strategische poging van een heel schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de (taal)leerbehoeften van de leerlingen met het oog op het verbeteren van de onderwijsresultaten van deze leerlingen.' (naar Teunissen, 1997). Kris Van den Branden (2010) voegt eraan toe 'en voor de algehele ontwikkeling van de leerlingen'.

Dat scholen een talenbeleid uitstippelen, is - gezien de groter wordende diversiteit bij hun leerlingen - aangewezen: taal is een bindmiddel in onze heterogene samenleving, taalvaardigheid is een belangrijke sleutel tot onderwijssucces, en taal mag de achterstelling van bepaalde groepen leerlingen niet versterken. Taal levert een bijdrage aan de ontplooiing van de persoonlijkheid van elke leerling⁵.

Rekening houden met de context, met de leerlingen en met de uitgangspunten en doelen van het leerplan beantwoordt ook aan de manier waarop we een focus bepalen bij het werken met *Zin in leren! Zin in leven!*

Elke school heeft nood aan een schooleigen talenbeleid waarin ze nadenkt over haar omgang met de aanwezige talige diversiteit én over het stimuleren van meertaligheid bij elke leerling.

2.2 Rol van het Nederlands

De Nederlandse Taalunie stelde onlangs dat taal een bindmiddel is en het instrument voor deelname aan de eenentwintigste-eeuwse maatschappij. Taal speelt een cruciale rol om de sociale cohesie te bevorderen: het is een krachtig middel dat communicatie mogelijk maakt, wederzijds begrip doet ontstaan, sociale samenhang verstevigt ... In Vlaanderen is die verbindende rol in de eerste plaats voor het Nederlands weggelegd.

³ We verstaan onder de term 'talenbeleid' het beleid wat de onderwijstaal Nederlands betreft (m.a.w. het taalgebruik gedurende de hele dag) en het beleid wat de leergebieden Nederlands en Frans betreft, maar ook alles wat de omgang met meertaligheid betreft en niet is verbonden aan talige eindtermen (m.a.w. positief omgaan met meertaligheid en thuistaal, talensensibilisering en taalinitiatie). In het basisonderwijs worden de termen 'taalbeleid' en 'talenbeleid' vaak door elkaar gebruikt. We kiezen in deze tekst voor de term 'talenbeleid'.

⁴ Van Gorp, K. en Verheyden, L. (2003) Taalbeleid op een school: hoe begin je eraan? VONK, nummer 2 - 32^e jrg.

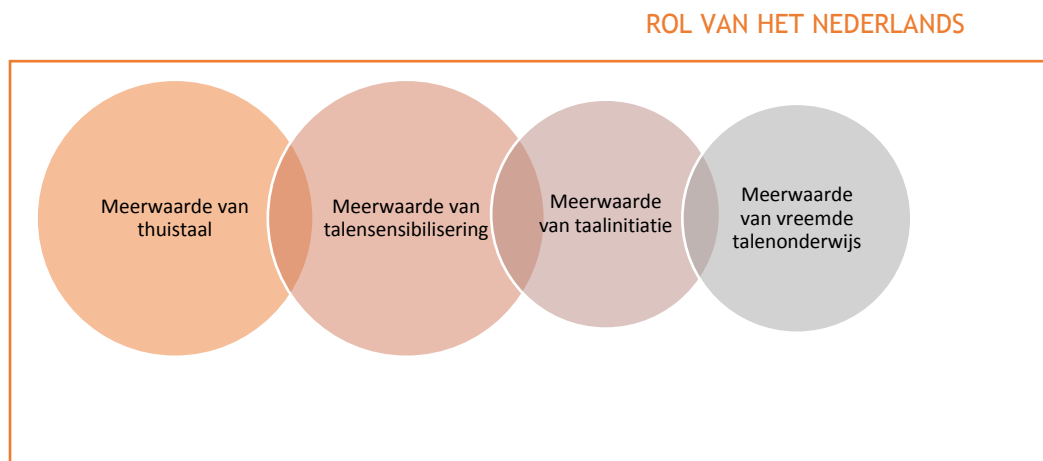
⁵ Verhelst, M. (2013). Beleidsvoerend vermogen, talenbeleid en evaluatiebeleid: hoe ze samenhangen en elkaar versterken. Handboek beleidsvoerend vermogen. Afl. 13 - augustus 2013

Taal is één van de belangrijkste instrumenten om deel te nemen aan de samenleving en op school. Onderwijs heeft enerzijds de opdracht talige competenties te ontwikkelen, anderzijds is Nederlands de instructietaal tijdens (onderwijs)activiteiten en de gemeenschappelijke taal van alle leerlingen, ongeacht hun thuistaal. Nederlands biedt dan ook de beste kansen voor deelname aan de samenleving, voor schools succes en voor het welbevinden in het onderwijs.⁶

In *Zin in leren! Zin in leven!* herkennen we die gedachte, doordat het ontwikkelveld taalontwikkeling sterk verbonden is met andere ontwikkelvelden (bijvoorbeeld socio-emotionele ontwikkeling, mediakundige ontwikkeling ...), maar de generieke doelen binnen taalontwikkeling eveneens een doel op zich zijn.

Een schooleigen beleid uitstippelen voor meertaligheid kan dus enkel in combinatie met het voeren van een beleid voor het versterken van de schooltaal Nederlands. De school denkt daarbij ook het best na hoe beide op elkaar (kunnen) inspelen. Een positieve omgang met de thuistaal heeft bijvoorbeeld een positief effect op de motivatie om Nederlands te leren en leerlingen kunnen kennis in één taal inzetten voor het leren van een andere taal.

2.3 Rol van andere talen

Zoals vermeld in 2.1, voeren basisscholen het best een goed doordacht talenbeleid. In een dergelijk talenbeleid is er zowel plaats voor het Nederlands (zie 2.2), voor een positieve omgang met thuistaal en meertaligheid (zie 2.3.1), talensensibilisering (zie 2.3.2), taalinitiatie (zie 2.3.3) en formeel vreemdetalenonderwijs (zie 2.3.4). De school heeft daarbij oog voor gelijke kansen voor alle leerlingen (zie 2.4). Dat alles zien we graag in een duidelijke leerlijn doorheen de hele basisschool weerspiegeld.

2.3.1 Thuistaal

Waardering en respect voor ieders identiteit is belangrijk in een katholieke dialogeschool. Net omdat taal en identiteit onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn (Cummins, 2001), staat ons onderwijs ook open voor de thuistaal van de leerlingen.

Om de betrokkenheid van de leerlingen - een basisvoorwaarde voor leren -, én om de leeransen te bevorderen, gaat ons onderwijs nog een stapje verder: het schenkt positieve aandacht aan het

⁶ Algemeen secretariaat Nederlandse Taalunie (2017). Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw. Taalunie, www.taalunie.org.

gebruik van meertaligheid (en dus ook de thuistaal) in de klas en op school en het wil schoolteams vormen over het bewust inzetten en gebruiken van meertaligheid in de klas en op school. Die meertalige diversiteit wordt in OKB⁷ omschreven als een rijkdom.

Door de positieve omgang met de thuistaal streven we naar leerlingen die meer zin hebben in leren en in leven, wat het uitgangspunt is van het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* voor het katholiek basisonderwijs. Positief omgaan met meertaligheid heeft een sterke verbinding met de persoonsgebonden ontwikkeling, bijvoorbeeld met het ontwikkelthema 'identiteit'. Daarnaast zijn er ook andere ontwikkelthema's uit zowel de persoonsgebonden als de cultuurgebonden ontwikkeling die in de kijker komen te staan: veerkracht, relationele vaardigheden, inlevingsvermogen, engagement voor duurzaam samenleven, oriëntatie op de samenleving, talige grondhouding ...

2.3.2 Talensensibilisering⁸

De meertalige samenleving stelt het onderwijs voor de uitdaging om leerlingen van jongs af aan in contact te brengen en vertrouwd te maken met andere talen en culturen. Dat kan in de eerste plaats in de vorm van talensensibilisering. Met talensensibilisering bedoelen we 'het gevoelig maken voor en bewust maken van het bestaan van een veelheid aan talen, en daarmee culturen, in onze wereld en dichterbij, in de eigen schoolomgeving' (Devlieger, M., e.a., 2013, p.12)⁹.

Talensensibilisering gebeurt vaak occasioneel, maar soms ook gepland. Het past op om het even welke leeftijd en met om het even welke taal, maar gebeurt wel op een geïntegreerde en motiveerende wijze. Het gaat daarbij vaak om korte momentjes tijdens allerlei activiteiten.

De leraar gaat in een krachtige leeromgeving aan de slag met alle talen van de klas of de omgeving en niet enkel met die waar hij zich comfortabel bij voelt. Een leraar hoeft de talen niet zelf te beheersen om aan talensensibilisering te doen.

Talensensibilisering gaat over meer dan alleen vreemde talen. Denk bijvoorbeeld ook aan dialecten, tussentaal, de manier waarop leerlingen met elkaar spreken, sms-taal, chattaal ...

Talensensibilisering kent drie grote doelen:

- het belangrijkste doel van talensensibilisering is het creëren van openheid voor taaldiversiteit in de klas, op school en in de wereld (attitudes);
- via talensensibilisering krijgen de leerlingen een groeiend inzicht in hoe taal in elkaar zit (vaardigheden);
- bij talensensibilisering leren de leerlingen ook over de talen, taalvariëteiten en taalregisters van henzelf en van hun klasgenoten (kennis).

Talensensibilisering is, gezien ons uitgangspunt 'elke leerling meertalig!' (zie punt 1), in elke klas een vanzelfsprekendheid. Ook de realisatie van de eindtermen van taalbeschouwing en de generieke doelen van *Zin in leren! Zin in leven!* vragen om een dergelijke aanpak.

⁷ Opgavten voor het Katholiek Basisonderwijs in Vlaanderen (2013). Je vindt in dit boek vijf opgavten die inspireren om te werken aan een schooleigen identiteit, een geïntegreerd onderwijshoudelijk aanbod, een stimulerend opvoedingsklimaat en doeltreffende didactische aanpak, de ontplooiing van ieder kind vanuit een brede zorg, de school als gemeenschap en als organisatie. Samen vormen ze de gemeenschappelijke stam van het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen.

⁸ Meer lezen over talensensibilisering, taalinitiatie en vreemde talen: VVKBaO (2013) Ik wil talen leren, jij ook? Talensensibilisering en taalinitiatie in de basisschool.

⁹ Devlieger, Mieke, e.a. (2013) Is die taal van ver of van hier? Wegwijs in talensensibilisering van kleuters tot adolescenten. Acco - Leuven.

2.3.3 Taalinitiatie

Taalinitiatie is een vlotte opstap naar het latere leren van vreemde talen. Het schoolteam maakt bij taalinitiatie een duidelijke keuze over de taal die aan bod komt en denkt bewust na over de activiteiten in verband met die taal.

Bij taalinitiatie gaat het om:

- het ontwikkelen van een positieve attitude tegenover een andere taal;
- het exploreren van de vreemde taal;
- het ontwikkelen van spreekdurf;
- en het globaal begrijpen van de aangeboden taal.

Vanaf de kleuterklas kan elke school werken aan meertaligheid aan de hand van taalinitiatie.

2.3.4 Formeel vreemdetalenonderwijs

Formeel vreemdetalenonderwijs heeft als doel een vreemde taal te verwerven. De generieke doelen en leerlijnen in *Zin in leren! Zin in leven!* geven bijvoorbeeld het beheersingsniveau aan dat leerlingen in de basisschool voor Frans moeten bereiken. Ook in formeel vreemdetalenonderwijs staan motivatie, communicatie en functioneel gebruik van de taal voorop.

Schoolteams besteden bij formeel vreemdetalenonderwijs het best aandacht aan:

- de professionalisering van de leraar;
- voldoende en regelmatig tijd besteden aan de vreemde taal;
- zorgen voor continuïteit en een doorlopende leerlijn.

Een doordacht en continu proces van omgaan met meertaligheid en thuistaal, talensensibilisering en taalinitiatie legt een stevige basis waarop het latere, meer formele onderwijs¹⁰ in vreemde talen voortbouwt. Het leidt tot meer leerlingen die gemakkelijker en met meer plezier de eindtermen en de generieke doelen in de ontwikkelthema's 'talige grondhouding', 'mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid Frans' aan het eind van de basisschool bereiken.

¹⁰ VVKBaO-V-2013-05-28-Visietekst vroeg vreemdetalenonderwijs

2.3.5 Samenvatting

Tussen een positieve omgang met thuistaal, talensensibilisering, taalinitiatie en het formeel vreemdetaalonderwijs zijn er gelijkenissen en verschillen. We zetten ze hieronder op een rijtje.

	Positief omgaan met thuistaal	Talensensibilisering	Taalinitiatie	Formeel onderwijs vreemde talen
Doelen	Geen eindtermen over het leren van thuistalen, wel attitude-eindtermen en eindtermen taalbeschouwing	Geen eindtermen over de doeltalen, wel attitude-eindtermen en eindtermen taalbeschouwing		Eindtermen over de doeltaal Frans
	Zill ¹¹ : geen talige vaardigheidsdoelen, wel attitudes en taalbeschouwelijke doelen	Zill: attitudes en taalbeschouwelijke doelen, voorbereiding op mondelinge vaardigheidsdoelen		Zill: vaardigheidsdoelen voor de doeltaal Frans
Aanpak	Positieve aandacht voor meertaligheid en thuistaal inzetten als opstapje voor het leren	Functioneel, motiverend en actief aan de slag met thuistalen en/of vreemde talen op een geïntegreerde manier	Functioneel, motiverend en actief aan de slag met thuistalen en/of vreemde talen	Formeel leren ¹² met het oog op te bereiken talige en andere doelen. De didactische aanpak gebeurt op een functionele, motiverende en actieve manier.
	Voorbeeld: een leerling vertaalt een woord van een tekst in de thuistaal van een andere leerling om tot beter begrip te komen.	Voorbeeld: de leerlingen richten een winkel in en vergelijken daarbij de benamingen van de producten in verschillende (thuis)talen.	Voorbeeld: de leraar leest een boek voor in het Engels, de leerlingen begrijpen het verhaal door de intonatie en visuele ondersteuning, ze praten in de vreemde taal of in het Nederlands na over het verhaal.	Voorbeeld: de leerlingen kijken naar een Frans filmpje over de bergen ter voorbereiding van hun skireis en geven de woorden of zinnen die ze willen onthouden op een persoonlijke manier weer in een schrift. Na de skireis blikken ze terug op de woorden of zinnen die ze hebben gehoord of gebruikt.
Voertaal¹³	Nederlands en occasioneel andere talen	Nederlands en occasioneel andere talen	Vooral vreemde taal (= voor sommige kinderen ook de thuistaal)	Vreemde taal (= voor sommige kinderen ook de thuistaal)
Evaluatie	Observeren van welbevinden en betrokkenheid van de leerlingen			
	Observeren van attitudes			
	Observeren en evalueren van het (durven) meedoen, willen nabootsen, openstaan voor nieuwe klank- en taalervaringen, nieuwsgierig zijn naar en vragen stellen over taal			
			Brede formatieve evaluatie	Brede formatieve en summatieve evaluatie
	Communiceren met leerlingen en ouders over het leerproces			

¹¹ Zill staat voor *Zin in leren! Zin in leven!*.

¹² De leraar plant de activiteit met het oog op de te bereiken doelen en de leerling is zich bewust van het feit dat hij een vreemde taal leert. Het leerproces wordt bewust aangestuurd en gemonitord.

¹³ Taal die tijdens de onderwijsactiviteit wordt gebruikt door de leraar en in de mate van het mogelijke door de leerlingen.

Formeel vreemdetalenonderwijs (4) is geen eiland op zich. Het wordt in onze visie steeds voorafgegaan door taalinitiatie (3). Daarnaast bouwt de school een doordacht beleid uit voor een positieve omgang met meertaligheid en thuistaal (2) en in verband met talensensibilisering (1). Dat zijn geen afzonderlijke acties, maar een continuüm binnen het schooleigen talenbeleid waarin de beheersing van het Nederlands hand in hand gaat met de ontwikkeling van de meertaligheid van leerlingen.

2.4 Bijdrage van een meertalig beleid aan gelijke onderwijskansen

Het positief omgaan met en het inzetten van de thuistaal bieden voordelen. De input van de talen die leerlingen leren, komt terecht in een gemeenschappelijk reservoir van concepten, kennis, vaardigheden, of in de termen van Cummins: een ‘Common Underlying Proficiency’. Dat zorgt ervoor dat het aanleren van een tweede taal verder bouwt op de fundamenteën van de eerste taal, die al aanwezig zijn in dat kennisreservoir. Leraren ondersteunen leerlingen door hen te laten gebruikmaken van thuistaal en taalvarianten. Het inzetten van andere talen heeft geen negatieve effecten op de ontwikkeling van het Nederlands. Het bevordert wel het zelfvertrouwen van leerlingen.¹⁴

Onderzoek heeft aangetoond dat het leren van meer talen een positieve invloed heeft op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. Ook niet-meertalige leerlingen halen hun voordeel uit het contact met verschillende talen en meertalige leeftijdsgenoten. Wanneer we Nederlandstalige leerlingen met andere talen confronteren, worden ze aangezet tot reflectie op de eigen taal. Leerlingen ontdekken spontaan of onder begeleiding dat hun taal bepaalde gelijkenissen of verschillen vertoont met andere talen. Contact met andere talen levert zo een positieve bijdrage aan het (Nederlandstalig) taalbewustzijn, de taalgevoeligheid en het metalinguïstisch bewustzijn.¹⁵

Door op jonge leeftijd in contact te komen met andere talen en andere talen te leren, ontwikkelen leerlingen hun talige competenties. Het helpt hen om een gevoel van verbondenheid en van burgerschap te ontwikkelen. Ze worden zich bewuster van andere talen en culturen en andere culturele groepen, waarin andere taalconventies heersen. Daarmee rekening leren houden, laat leerlingen toe beter met anderen samen te leven. Ze ontwikkelen ook een betere kijk op hun kansen, hun rechten en verantwoordelijkheden als mobiele burgers in een meertalig Europa. Meer talenkennis en een meertalige competentie hebben op lange termijn een economische meerwaarde. Kennis van talen biedt met andere woorden meer kansen op werkervaring in binnen- en buitenland.

3 Reflectie bij OD XXVII

Een van de punten in het regeerakkoord (2014-2019) van de Vlaamse regering is het versterken van de talenkennis van de leerlingen. Minister Crevits formuleerde dat als volgt:

‘We voeren de initiatieven om de kennis van het Nederlands te versterken uit en geven scholen daartoe de nodige aanmoediging. Ook de ouders zetten we aan om Nederlands te leren. We voeren een actief talenbeleid om de talenkennis van het Standaardnederlands en moderne vreemde talen te versterken. Daarom moeten de eindtermen vreemde talen (Frans, Engels of Duits) ambitieuzer worden geformuleerd. Taalinitiatie in het lager onderwijs kan in het Engels, Frans en Duits

¹⁴ http://www.cteno.be/downloads/publicaties/ramaut_sierens_bultynck_ea_2013_thuistaalinonderwijs_evaluatieonderzoek_eindrapport.pdf

¹⁵ <http://www.meertaligheid.be/schoolklas/faq/?term=18> Geraadpleegd op 11 april 2016

worden aangeboden wanneer de leerlingen het Standaardnederlands voldoende onder de knie hebben.’

In de beleidsnota en de beleidsbrieven van de volgende jaren concretiseert de minister vervolgens haar plannen en de realisaties:

- meer bekendheid geven aan de mogelijkheid om taalinitiatie in het Engels, Frans en Duits te voorzien, wanneer de leerlingen het Nederlands voldoende onder de knie hebben (Beleidsnota onderwijs 2014-2019);
- vanaf de kleuterschool de mogelijkheid om taalinitiatie in het Frans, Engels of Duits aan te bieden op voorwaarde dat er eerst gestart wordt met taalinitiatie Frans (*die voorwaarde vervalt in de conceptnota hervorming secundair onderwijs, n.v.d.r.*) en de kennis van het Nederlands voldoende is (*in het goedgekeurde onderwijsdecreet staat deze voorwaarde enkel vermeld bij het facultatieve aanbod Frans, Engels en/of Duits vanaf het derde leerjaar¹⁶, n.v.d.r.*). Basisscholen in Vlaanderen kunnen er sinds 1 september 2014 voor kiezen om met Frans te starten vanaf het derde jaar lager onderwijs (Beleidsbrief 2015-2016);
- in de conceptnota over de modernisering van het secundair onderwijs is opgenomen dat lagere scholen, naast taalinitiatie Frans, Engels en Duits (dat mogelijk is vanaf het kleuteronderwijs), ook een facultatief formeel aanbod Engels en Duits ontwikkelen vanaf het derde leerjaar (de regeling voor Brussel blijft ongewijzigd);
- de uitkomsten van het eindtermendebat zullen de basis worden om actuele en ambitieuze einddoelen te formuleren voor het Nederlands en voor moderne vreemde talen in het basis- en secundair onderwijs met daarin meer aandacht voor levensechte ervaringen en leren uit de praktijk (Beleidsbrief 2016-2017).

Samengevat:

- Mogelijkheid om vroeger te starten met formeel vreemdetalenonderwijs in de landstalen en Engels.
- Mogelijkheid om met andere talen (namelijk Engels of Duits) dan Frans te starten (in de vorm van taalinitiatie en/of formeel vreemdetalenonderwijs)
- Geen plaats voor andere (thuis)talen
- Formeel onderwijs Frans blijft verplicht vanaf het vijfde leerjaar.

2.5 Pro

We somden in punt 2 al voordelen van vroeg vreemdetalenaanbod (in welke vorm dan ook) op. We voegen er hier nog enkele toe.

- Onderzoek toont aan dat het leren van een tweede taal niet ten koste hoeft te gaan van de moedertaal (Herder & Bot 2005; Nikolov & Mihaljevic 2006). Volgens Nikolov en Mihaljevic is er door het leren van een tweede taal mogelijk een positief effect op de moedertaal. De mogelijkheid om twee talen te gebruiken kan de cognitieve ontwikkeling en het metalinguïstisch bewustzijn verbeteren, waardoor het Nederlands eerder zal verbeteren dan verslechteren.

¹⁶ §2. De talen Frans en/of Duits en/of Engels kunnen facultatief aangeboden worden vanaf het derde jaar gewoon lager onderwijs, op voorwaarde dat de leerlingen het Nederlands voldoende beheersen.

- Als het gaat om het benaderen van de ‘native-speaker’-uitspraak, begin je het best zo vroeg mogelijk met het leren van de vreemde taal. Jonge kinderen maken zich vrij snel en gemakkelijk het klanksysteem en intonatiepatroon van een nieuwe taal eigen (Appel & Vermeer, 2001). Dat hoeft echter niet via formeel onderwijs (zie verder).
- Kinderen op jonge leeftijd in contact brengen met vreemde talen, via talensensibilisering en taalinitiatie, draagt bij aan een positieve houding en motivatie. Twee factoren die later voor een goede beheersing van vreemde talen zorgen.
- Voor alle leeftijden zijn er voordelen om te starten met het leren van een vreemde taal¹⁷. Het is van belang om rekening te houden met de best passende didactische aanpak voor een bepaalde leeftijd. De orthopedagoge Goorhuis-Brouwer heeft aangetoond dat 4 à 5-jarigen taal spelenderwijs leren en dus best veel input krijgen. In de eerste jaren van het basisonderwijs ontwikkelen de leerlingen vooral de lees-, schrijf- en rekenvaardigheden, waar ze al hun tijd voor nodig hebben. Een speelse aanpak via talensensibilisering en taalinitiatie is op die leeftijd dan ook meer aangewezen. Rond de leeftijd van tien of elf jaar staan de leerlingen sterker open voor regels, waardoor in die leeftijdsgroep meer formeel taalonderwijs kan plaatsvinden.
- Kinderen die op jonge leeftijd een vreemde taal leren, leren de taal trager maar behalen op lange termijn wel een hoger vaardigheidsniveau (Larson-Hall 2008; Munoz 2009), tenminste als ze gedurende meer jaren intensieve input in de vreemde taal krijgen (Birdsong 2006).

2.6 Contra

De minister geeft de mogelijkheid om het vroege formele vreemdetalenonderwijs in het derde leerjaar te laten starten. Naast de positieve effecten opgesomd in 3.1, geven studies enkele kritische bedenkingen hierbij.

- Het natuurlijk taalverwervingsproces van kinderen verloopt op een spontane manier, ook als ze simultaan tweetalig opgevoed worden. Die kinderen krijgen een continu, intensief, rijk en gevarieerd taalaanbod. Een dergelijk natuurlijk (vreemde)taalverwervingsproces mag, volgens Christian Puren¹⁸, niet met het vroeg formeel vreemdetalenonderwijs op school vergeleken worden. De voorwaarden van spontane taalverwerving van jonge kinderen en van formeel vroeg vreemdetalenonderwijs zijn heel verschillend; vooral wat de tijdsduur, de kwantiteit, de intensiteit en de kwaliteit betreft van een gevarieerd en rijk taalaanbod en het zelf gebruiken van het geleerde taal materiaal door de leerling. Toch zijn die factoren van cruciaal belang bij het leren van een taal. Het ‘schools’ leren van een vreemde taal op (zeer) jonge leeftijd is daarom niet altijd efficiënter dan het formeel vreemdetalenonderwijs op latere leeftijd.
- Ook in de literatuurstudie *Vroeg vreemdetalenonderwijs in internationaal perspectief* (A. Herder & K. de Bot 2005) lezen we dat jongere kinderen de schoolse vreemde taal langzamer leren, tenminste als dat leren draait om kennis en gepaard gaat met het leren van regels en dus uitgaat van expliciet leren. Jonge kinderen hebben meer tijd nodig dan oudere kinderen om hetzelfde niveau te behalen wat kennis opbouwen en regels aanleren, toepassen en integreren betreft. Uit onderzoek van Samo (2009) blijkt dat 13 à 14-jarige leerlingen die drie jaar langer onderwijs in een tweede taal kregen, geen betere leesvaardigheid in die taal hebben. Oudere leerlingen (rond de leeftijd van tien-elf jaar) leren de taal in het begin sneller, omdat ze kunnen voortbouwen op de fundamenteën van de taal die ze al goed beheersen. Ze hebben het

¹⁷ Naber, Renske (2011) Hoe vroeger, hoe beter? Een onderzoek naar de effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs

¹⁸ Puren, Christian (2014) L'apprentissage précoce des langues vivantes étrangères, est-il efficace?

taalsysteem sneller door en kunnen bewust nieuwe woorden en regels leren (Munoz 2006). De vaardigheden die oudere leerlingen in een relatief korte periode op die manier in staat zijn te verwerven, voldoen in veel situaties wanneer het om dagelijkse communicatie gaat.

2.7 Consequenties

Het ontwerpdecreet XXVII stelt dat vanaf het derde leerjaar van de lagere school formeel Engels, Frans en Duits facultatief aangeboden mogen worden, met als voorwaarde dat de leerlingen het Nederlands voldoende beheersen. Die laatste toevoeging roept vragen op: de criteria met betrekking tot 'voldoende Nederlands beheersen', worden niet nader bepaald. Het is aan de scholen zelf om 'eigen' criteria voorop te stellen en te beslissen welke leerlingen al dan niet bij de lessen vreemdetalenonderwijs mogen aansluiten. Met andere woorden, in de praktijk is het mogelijk dat niet alle leerlingen van eenzelfde basisschool dezelfde kansen krijgen om formeel vreemde talen te leren.

De keuze voor meer talen (Frans, Engels en Duits) zorgt ervoor dat de status van het Frans als vreemde taal op school onder druk komt te staan. De verplichting van het Frans als eerst aangeboden taal bij taalinitiatie, vervalt (ondanks het feit dat die taal een van onze landstalen is en in het beroepsleven een belangrijke rol speelt). Wellicht zal Engels in vele scholen de voorkeur krijgen, gezien de status en populariteit van die taal.

Op dit moment zijn er wel eindtermen en leerplandoelen voor het formeel vreemdetalenonderwijs Frans, maar niet voor Engels en Duits. Het formeel aanbod Engels en Duits is afhankelijk van de leraar en bijgevolg zeer verscheiden zijn. Een andere consequentie van het ontbreken van eindtermen is de vrijheid in de tijdsbesteding en de plaats van het vreemde talenaanbod. Scholen zijn vrij om het formeel vreemde talenaanbod tijdens de schooluren aan te bieden, maar ook de mogelijkheid om bijvoorbeeld formeel Engels of Duits buiten de schooluren aan te bieden, ligt open (al dan niet betalend en eventueel door externe taalleraren). Dat kan voor grote verschillen tussen scholen onderling zorgen. Voor leerlingen die van school veranderen is de continuïteit niet gewaarborgd. Dat kan op het gelijkheidsbeleid uiteindelijk een negatieve invloed hebben. Die problemen stellen zich niet voor andere vormen van vreemdetalenonderwijs, zoals taalinitiatie, waarbij geen eindtermen vereist zijn (zie 2.3.5).

Het vreemdetalenaanbod bepalen we in onze visie op basis van de concrete noden van leerlingen en de context van de school (zie 2.1). Het is echter niet ondenkbaar dat het vreemdetalenaanbod mogelijk voorwerp van concurrentie tussen scholen wordt.

De aansluiting met het secundair onderwijs moet voor de formeel aangeboden vreemde talen verzekerd zijn. Een vreemde taal leren is enkel zinvol bij een continu aanbod. In het curriculum van het eerste jaar secundair onderwijs is momenteel enkel Frans opgenomen. Engels wordt op dit moment aangeboden vanaf het tweede jaar. Duits in sommige scholen vanaf het derde jaar, maar in de meeste gevallen pas vanaf het vierde jaar secundair onderwijs. De tijd en de inspanningen die basisscholen investeren in het vreemdetalenaanbod Engels en vooral Duits leveren op die manier weinig rendement op. Vooral voor het Duits lijkt het weinig zinvol al in de basisschool in te zetten op formeel vreemdetalenonderwijs, tenzij ook het secundair onderwijs vroeger op die vreemde taal inzet. Andere vormen, zoals talensensibilisering en taalinitiatie, zijn wel zinvol, aangezien ze andere doelstellingen vooropstellen (zie 2.3.5).

Voor leraren, schoolteams en lerarenopleidingen heeft het vroeger en meer formeel vreemde talen aanbieden ook belangrijke consequenties.

- Jonge kinderen leren de taal door het gebruik ervan. Daarom spreekt de leraar een rijk, gevarieerd en toch eenvoudig Frans, Engels of Duits en is in staat om de dingen die een leerling niet begrijpt ook op andere manieren te formuleren.
- De status van de vreemde taal in de school is eveneens een relevante factor bij de aanpak van het vroege vreemdetalenonderwijs.¹⁹ Leerlingen leren een taal makkelijker, als ze gemotiveerd zijn en als de taal een relevante waarde voor hen heeft. Taal die ook buiten de school voor leerlingen een rol speelt, heeft vaak een hogere status. Als leerlingen contact hebben met de vreemde taal buiten de school (bijvoorbeeld Frans in de rand rond Brussel), is de status van de taal voldoende hoog, maar als dat niet het geval is (bijvoorbeeld Duits in Oost-Vlaanderen), dan vraagt dit van de school extra inzetten op motivatie.
- Uit verschillende onderzoeken (literatuurstudie, ELLiE-onderzoek²⁰, Masterscriptie Hoe vroeger hoe beter?²¹, artikel kennisplatform²²) blijkt dat de taalvaardigheid van de leraar én de didactische aanpak belangrijke factoren zijn voor vroeg vreemdetalenonderwijs. De taalontwikkeling van leerlingen gaat sneller bij leraren met een hoog taalvaardigheidsniveau. Die vaststelling daagt schoolteams uit na te denken over de flexibele inzet van taalcompetenties van leraren, inschakelen van vrijwilligers ('native speakers'), het gebruik van technologie ...²³
- Meer en vroeger aanbieden van vreemde talen vraagt van schoolteams niet alleen een andere organisatorische aanpak, maar ook een doorgedreven professionalisering van de leraren. Naast taalbeheersing heeft ook vreemdetalendidactiek daarin een plaats. Het is dus noodzakelijk om schooloverstijgend in te zetten op de professionalisering van leraren: er is nood zowel aan initiatieven om leraren in de praktijk te ondersteunen als om leraren in opleiding goed voor te bereiden. Dit vraagt binnen ondersteuning en opleiding vooral het inzetten op taalbeheersing Frans, Engels, Duits enerzijds én anderzijds op vreemde talendidactiek²⁴. Goed inhoudsgericht vreemdetalenonderwijs vereist een goed inzicht in de taalverwerving en hoe je leerlingen daarbij kunt ondersteunen (G. Westhoff, 2005).
- Scholen met een duidelijke en zorgvuldige planning van het vreemdetalenonderwijs behalen betere resultaten²⁵. Schoolteams verzekeren een continuïteit van het aanbod. Met andere woorden, wanneer de school start met Duits in de derde kleuterklas, houdt zij deze inspanning vol tot op het einde van de basisschool.
- Als een school, op basis van de noden van leerlingen en de context van de school, kiest om een of meer vreemde talen aan te bieden, dan voorziet ze daarvoor de nodige tijd (zie 2.3). De vraag stelt zich hoeveel tijd een school aan het vreemdetalenaanbod kan besteden zonder het behalen van andere eindtermen in het gedrang te brengen.

¹⁹ https://www.onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Persbericht%20ESCL_Smet.pdf

²⁰ ELLiE, Early Language Learning in Europe, British Council, 2011

²¹ Naber, Renske (2011) Hoe vroeger, hoe beter? Een onderzoek naar de effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs

²² Wat is er bekend over de relatie tussen vreemde talendidactiek en leeropbrengsten voor Engels als vreemde taal bij leerlingen van 4 tot 12 jaar? Geraadpleegd 2 maart 2017

²³ <https://duurzaamonderwijs.com/>

²⁴ Zie ook: http://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/OS_2017_0.pdf

²⁵ ELLiE, Early Language Learning in Europe, British Council, 2011, p. 69